

ἀγνοοῦμεν· ἕτερον δὲ τρόπον, ὡς τῆς διαιρέσεως μιᾶ διαφορᾶ γινομένης, οὐ δυσί· οἱ γὰρ ἄγγελοι πρὸς ἀγγέλους ἔχουσιν ὡς τὸ ἀνώτερον καὶ κατώτερον· αἰεὶ γὰρ εἷς ἄγγελος μετὰ τινος πρὸς ἕτερον ἄγγελον προσθήκης νοεῖται μέχρι τοῦ ἐσχάτου· ἀλλὰ τὸ μὲν ἀνώτερον ἔχει τι ἀληθῶς ἐν ἑαυτῷ ᾧ τοῦ χθαμαλωτέρου διενήνοχε· ἔχει γὰρ ᾧ ὑπερβάλλει τὸν χθαμαλώτερον· τὸ δὲ ταπεινότερον οὐκ ἔχει τι ἀληθῶς θετικὸν ᾧ διαφέρει ἀν τοῦ ὑψηλοτέρου, ἀλλὰ διαφέρει μόνον τῷ ἐστερηθῆναι τῆς τελειότητος ἐκείνης ἢ ὑπὸ τοῦ ὑψηλοτέρου ὑπερβάλλεται. Οὕτως οὖν ἔσται καὶ ταῖς ἀγγέλοις· ὁ μὲν γὰρ ὑπερέχων ἔξει διαφορὰν ἀληθῆ πρὸς τὸν ὑποδεέστερον, τὸ δ' ἀνάπαλιν οὐκ ἔσται· ὡσπερ φαμέν τὸν ἄνθρωπον ἔχειν τι ἀληθῶς ᾧ διαφέρει τοῦ ζώου· ἔχει γὰρ τὸ λογικόν, ᾧ πλεονάζει τοῦ ζώου· τὸ δὲ γε ζῶον οὐδὲν ἔχει ᾧ διενήνοχε τοῦ ἀνθρώπου· ὅθεν οὐχ οὕτω κυρίως καὶ ἀληθῶς δυνάμεθα λέγειν, ὅτι τὸ ζῶον διαφέρει τοῦ ἀνθρώπου, ὡσπερ λέγομεν τὸν ἄνθρωπον διαφέρειν τοῦ ζώου. Τρίτον τρόπον καὶ οὕτω νοεῖν δυνάμεθα τὸν λόγον ἐκεῖνον, ὅτι μιᾶ μόνῃ ἀληθεῖ διαφορᾶ ἀποκλείεται, τῇ δὲ ἑτέρα ἐγκλείεται.

Ὡς ἂν δὲ γένοιτο τοῦτο σαφέστερον, εἰδέναι δεῖ ὅτι διαφορὰ ἀληθῆς ἐστὶν ἢ καταφατική τε καὶ θετική· διαφορὰ δὲ οὐκ ἀληθῆς ἐστὶν ἢ στερητική· ὡσπερ τὸ μὲν λογικόν ἀληθῆς ἐστὶ διαφορὰ· τίθησι γὰρ τι, δηλονότι τὸν λόγον· τὸ δὲ ἄλογον οὐκ ἐστὶν ἀληθῆς διαφορὰ· οὐ γὰρ τίθησιν τι, ἀλλὰ μόνον χωρίζει τὸν λόγον. Ἄλλ' ὅταν διαίρεσις γένους τινὸς γίνηται, αἰεὶ δυσὶ διαφοραῖς γίνεται, ὧν ἑτέρα μόνῃ ἐστὶ θετική, ἢ ἑτέρα δὲ στερητική, ὅπερ ἐστὶν ἀναγκαῖον οὕτω συμβαίνειν. Τὴν δὲ διαίρεσιν διμερῆ δεῖ εἶναι ὅσον πρὸς τὰ γένη, ὑφ' οἷς πλείω εἶδη δυσὶν εἰσιν. Οὐκοῦν καὶ τῇ διαιρέσει τοῦ γένους τοῦ ἀγγέλου, πολλῶν ὄντων εἰδῶν τῶν ἀγγέλων, εἴ γε μέλλοι εἶναι διαίρεσις διμερῆς, οὐ γίνεται δυσὶ διαφοραῖς ἀληθεῖσιν, ἀλλὰ διὰ μιᾶς ἀληθοῦς, δηλονότι θετικῆς, καὶ δι' ἄλλης οὐκ ἀληθοῦς, δηλονότι στερητικῆς, ὑφ' αἷς πάντα τὰ εἶδη τῶν ἀγγέλων, δυνήσονται περιέχεσθαι.

Τρίτον δὲ τρόπον εὕρισκεται ἡ οὐσία. — Νῦν φανεροὶ τὸν τρίτον τρόπον τοῦ ἔχειν οὐσίαν, ὅτι ὡς ἐστὶν ἐν ταῖς οὐσίαις ταῖς ἐξ ὕλης | συγκειμέναις καὶ εἶδους· καὶ ἡ λέξις σαφῆς ἐστὶ καὶ οὐδεμιᾶς ἀναπτύξεως δεομένη.

CVIII.

ρη'. Διαφορὰ γενικὴ Θεοῦ καὶ ἀγγέλων καὶ τῶν συνθέτων.

Τοῦτο μόνον σημειώσασθαι δεῖ, ὅτι κατὰ τουτονὶ τὸν διδάσκαλον διαφορὰ ἐστὶν ἐν τοῖς ἐξ ὕλης συγκειμένοις καὶ εἶδους, καὶ ταῖς ἀπλαῖς

9 πρὸς τὸν ὑπερεχόμενον καὶ ὑποδεέστερον L c. VI, 3, p. 173, 10

80 Τρίτον δὲ τρόπον:

οὐσίαις, τουτέστιν τοῖς ἀγγέλοις καὶ ταῖς ψυχαῖς καὶ αὐτῷ τῷ Θεῷ, διότι ἐν ταῖς συνθέτοις οὐσίαις διπλῆ ἐστὶ σύνθεσις πραγματικῆ· μία μὲν, ὅτι πραγματικῶς εἰσι συγκείμενα· ἐξ ὕλης καὶ εἶδους, ἐξ ὧν ἀναθρώσκει ἡ οὐσία ἢ ἡ φύσις· ἑτέρα δὲ σύνθεσις πραγματικῆ ἐστὶν ἐν αὐταῖς, ὅτι σύγκεινται ἐξ οὐσίας καὶ τοῦ εἶναι· σαφές γάρ ἐστιν ὡς ἡ φύσις ἐκείνη, ἢ ἐκ τῆς ὕλης καὶ τοῦ εἶδους ἀναθρώσκουσα, οὐκ ἐστὶ τὸ εἶναι αὐτῆς· λαμβάνει γὰρ αὕτη τὸ εἶναι τοῦτο παρ' ἄλλου, καὶ ἐστὶν ἔξω τῆς οὐσίας αὐτῆς· ποιεῖ μὲντοι γὰρ σύνθεσιν μετ' αὐτῆς, ὡς εἴρηται. Ἐν δὲ τοῖς ἀγγέλοις μία μόνον ἐστὶ σύνθεσις πραγματικῆ· οὐ γὰρ ἔχουσι τὴν προτέραν, 10 διὰ τὸ τὰ εἶδη αὐτῶν μὴ εἶναι ἐν ὕλῃ προσειλημμένα ὡστ' ἐντεῦθεν ἀναθρώσκειν ἐν αὐτοῖς τὴν σύνθεσιν τοῦ εἶδους μετὰ τῆς ὕλης, ἀλλ' εἶδη εἰσὶν ὑπεστώτα· ἔχουσι μὲντοι γὰρ τὴν δευτέραν σύνθεσιν, ὅτι σύγκεινται ἐκ τοῦ εἶναι καὶ τῆς οὐσίας· οὔτε γὰρ ἡ οὐσία αὐτῶν ἐστὶ τὸ εἶναι αὐτῶν, ἀλλὰ λαμβάνουσι τὸ εἶναι παρ' ἄλλου, ὃ ποιεῖ προσιδὸν σύνθεσιν μετὰ 15 τῆς οὐσίας. Ἐν δὲ τῷ Θεῷ οὐδεμία ἐστὶ σύνθεσις, οὔτε πραγματικῆ διὰ τὰ πρότερον εἴρημένα, οὔτε τοῦ λόγου, ἥτις διαφορὰν τινα τίθησιν ἐκ τοῦ μέρους τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μόνον ἐν τῇ ἡμετέρᾳ θεωρίᾳ.

Νῦν λείπεται θεωρεῖν πῶς ἂν εἴη. — Διορισάμενος περὶ τῶν οὐσιῶν τῶν ἀπλῶν καὶ τῶν συνθέτων φύσεων, νῦν διορίζεται περὶ τῆς 20 τῶν συμβεβηκότων οὐσίας. Καὶ πρῶτον μὲν διορίζεται περὶ τῶν οὐσιῶν τῶν συμβεβηκότων καθ' αὐτάς· Δεύτερον, ἐν τῇ πρὸς τὰς ἀρχὰς τῶν οὐσιῶν τάξει, ἀφ' ὧν ἀνίσχουσιν· τρίτον, δείκνυσι πῶς ἔχουσιν αἱ τῶν συμβεβηκότων οὐσία· πρὸς τὰς λογικὰς ἐπινοίας. Περὶ δὲ τὸ πρῶτον δύο ποιεῖ· πρῶτον, δείκνυσι ποταπῆ τις εὐρίσκεται οὐσία ἐν τοῖς συμβεβηκόσι· 25 δεύτερον παραβάλλει τὰ συμβεβηκότα πρὸς τὰ οὐσιώδη εἶδη.

Ἐπειδὴ τοίνυν, φησὶν, εἴρηται ὅπως εὐρίσκεται ἡ οὐσία ἐν ἀπάσαις ταῖς οὐσίαις, νῦν λείπεται θεωρεῖν πῶς ἐστὶν ἡ οὐσία ἐν τοῖς συμβεβηκόσι, καὶ βουλόμενος δείκνυται, ὅτι ἀτελῶς ἐν τούτοις εὐρίσκεται καὶ ἀσυμπληρώτως, λόγῳ τοιῶδε χρῆται· τὰ ἔχοντα ὀρισμοὺς ἀτελεῖς ἔχουσι 30 καὶ τὰς οὐσίας αὐτῶν ἀτελεῖς· ἀλλὰ τὰ συμβεβηκότα εἰσὶ τοιαῦτα· ἄρα καὶ τὸ συμπέρασμα. Ἡ μείζων σαφής ἐστὶν· ὃ γὰρ ὀρισμὸς σημαίνει τὴν οὐσίαν τοῦ πράγματος. Ἡ ἐλάττων δείκνυται, ὅτι τὰ συμβεβηκότα οὐ δύνανται ὀρίζεσθαι εἰ μὴ τιθεμένων ἐν τοῖς αὐτῶν ὀρισμοῖς τῶν ὑποκει-
f. 85^v μένων, ἅπερ ἐστὶν | ἔξω τοῦ γένους αὐτῶν· αἴτιον δὲ σφίσι τοῦ προσίεσθαι 35 τὰ ὑποκείμενα ἐν τοῖς αὐτῶν ὀρισμοῖς, τὸ μὴ εἶναι αὐτὰ καθ' αὐτὰ ἀπολελυμένα τῶν ἰδίων ὑποκειμένων.

CIX.

ρθ'. Ὅπως τὸ συμβεβηκὸς οὐδενὶ τρόπῳ δύναται νοεῖσθαι
χωρὶς τοῦ ὑποκειμένου.

Ἐκ τούτων ἐναργές ἐστι συνιδεῖν, ὅτι τὸ συμβεβηκὸς οὐδένα τρόπον,
οὔτε ἀπλῆ νοήσει, οὔτε τῇ ὁδῷ τῆς συνθέσεως καὶ τῆς διαιρέσεως, δύναται
νοεῖσθαι χωρὶς τοῦ ἰδίου ὑποκειμένου· καὶ τοῦτο οὕτω συνάγεται. Τὸ
μὴ δυνάμενον ἐρίζεσθαι χωρὶς τινός, οὐδὲ δύναται νοεῖσθαι χωρὶς αὐτοῦ·
ἀλλ' οὐδὲν συμβεβηκὸς ἐρίζεσθαι δύναται χωρὶς τοῦ ὑποκειμένου· οὐδὲ
νοεῖσθαι ἄρα. Ἡ μείζων σαφής ἐστίν· ὁ γὰρ ὀρισμὸς ἀπλῆν σημαίνει
τοῦ νοῦ σύλληψιν. Ἡ δὲ ἐλάττω ἀποδέδεικται πρότερον. 10

CX.

ρι'. Ὅπως τὸ συμβεβηκὸς ἐρίζεσθαι δύναται χωρὶς
τοῦ ὑποκειμένου.

Εἰ δὲ τις ἀπορήσειε λέγων· καὶ μὴν οὗτος ὁ ὀρισμὸς ἀληθῶς ἐστίν 15
ὀρισμὸς· λευκότης ἐστὶ χρῶμα διακριτικὸν ὁψεως· συνίσταται
γὰρ ἐκ γένους ἰδίου, τῆς λευκότητος, καὶ διαφορᾶς ἰδίου τῆς εὐρίσκεισθαι
δυναμένης· ἀλλ' ὁμως ἐν τῷδε τῷ ὀρισμῷ οὐ κεῖται τὸ ὑποκείμενον· οὔτε
γὰρ τὸ χρῶμα, οὔτε τὸ διακριτικόν ἐστίν ὑποκείμενον τῆς λευκότητος· ἐν
τῷ κυρίως ἄρα ὀρισμῷ τοῦ συμβεβηκότητος οὐκ ἐστίν ἀναγκαῖον τίθεναι τὸ 20
ὑποκείμενον. Πρὸς ταύτην τὴν ἀπορίαν διχῶς ἀποκρίνεσθαι δυνατόν·
ἓνα μὲν τρόπον τῆδε· τὸ συμβεβηκὸς διχῶς ἐρίζεσθαι δύναται· ἓνα μὲν
τρόπον λογικῶς, κἂν τῷ τοιούτῳ ὀρισμῷ αὐτοῦ οὐ τίθεται τὸ ὑποκεί-
μενον, ἀλλὰ γένος μόνον καὶ διαφορά· ἄλλον δὲ τρόπον φυσικῶς, κἂν
τῷ τοιούτῳ ὀρισμῷ τίθεται ἐξ ἀνάγκης τὸ ὑποκείμενον. Ἄλλ' ὁ ὀρισμὸς 25
τοῦ λευκοῦ ὁ νῦν ἀποδοδομένος λογικὸς ἐστίν ὀρισμὸς, καὶ διὰ τοῦτο
γένει μόνον καὶ διαφορᾷ χρῆται. Ἄν δὲ φυσικῶς ὀρισθῆι, καὶ τὸ ὑποκεί-
μενον ἐντεθῆσεται, οἷον· λευκότης ἐστὶ ποιότης τῆς ἐπιφανείας,
ὁψεως διακριτικῆ, ἢ τι τοιοῦτον. Ἄλλον δὲ τρόπον ἀποκρίνεσθαι
δυνάμεθα τῆδε· ἐν παντὶ συμβεβηκότητος ὀρισμῷ, ἂν τε φυσικὸς ἦ, ἂν 30
τε λογικὸς, ἐξ ἀνάγκης ἐγκλείεται τὸ ὑποκείμενον. Καὶ περὶ μὲν τοῦ
φυσικοῦ πάνυ σαφές ἐστίν· περὶ δὲ τοῦ λογικοῦ τῆδε θεωρητέον. Τὸ κεί-
μενον ἐν τῷ ὀρισμῷ τινός ἐρίζοντος (ἐρίζον δὲ φημι τὸ μέρος τοῦ ὀρισμοῦ),
ἐγκλείεται ὅτῃου τῷ ὀριστῷ, ὡς περ πᾶν ὅπερ ἂν ἐν τῷ τοῦ ζώου λόγῳ
τεθῆι καὶ τῷ ὀρισμῷ τοῦ ἀνθρώπου ἐμπεριέχεται, εἰ καὶ μὴ τίθεται 35
ῤητῶς οὕτως, ἀλλ' ἐν τῷ ὀρισμῷ τοῦ χρώματος, ὅπερ ἐστὶν ὀριστικὸν
τῆς λευκότητος ὡς γένος αὐτῆς, τὸ ὑποκείμενον τίθεται· φημὲν γάρ·
χρῶμα ἐστὶ πέρας τοῦ διαφανοῦς ἐν σώματι πεπερασμένῳ·
ἰδοὺ τὸ ὑποκείμενον. Οὐκοῦν τὸ ὑποκείμενον τίθεται ἐν τῷ ὀρισμῷ τῆς

λευκότητος. Ἐντεῦθεν δὲ δῆλη καὶ ἡ πρὸς τὸ τῆς ἀπορίας ἐπιχείρημα λύσις.

Ἐφεξῆς λέγων· Ἀλλ' ὡσπερ, διορίζεται περὶ τῶν συμβεβηκότων
 f. 86 ἐν τῇ πρὸς τὰ οὐσιώδη εἶδη παραθέσει, | καὶ περὶ τοῦτο δύο ποιεῖ· πρῶτον
 5 διορίζεται περὶ αὐτῶν κατὰ τὴν ὁμοιότητα· δεῦτερον, κατὰ τὴν ἀνομοιότητα.
 Πρῶτον τοίνυν τίθησι μίαν ὁμοιότητα, τοιαύτην οὖσαν. Ὡσπερ ἐκ τοῦ
 εἶδους καὶ τῆς ὕλης ἐν εἶναι καταλείπεται, δηλονότι τὸ οὐσιώδες, ἐπειδὴν
 συντιθῶνται, οὕτως ἐκ τοῦ συμβεβηκότος καὶ τοῦ ὑποκειμένου ἐν εἶναι
 καταλείπεται, δηλαδὴ τὸ ἐπουσιώδες, ἐπειδὴν τὸ συμβεβηκὸς προσέλθῃ
 10 τῷ ὑποκειμένῳ. Δεύτερον, ἐτέραν τίθησιν ὁμοιότητα ἐκ τῆς πρώτης ἀνί-
 σχουσιν, καὶ ἐστὶ τοιαύτη. Ὡσπερ τὰ συμβεβηκότεα οὐκ ἔχουσι τελείαν
 οὐσίαν, οὕτως οὐδὲ τὸ οὐσιώδες εἶδος ἀπηρτισμένην οὐσίαν ἔχει, οὔτε ἡ
 ὕλη. Καὶ τούτου λόγος ἐστίν, ὅτι κὰν τῷ ὀρισμῷ τοῦ οὐσιώδους εἶδους
 δεῖ τίθεσθαι τὸ αὐτὸ ἐστὶν εἶδος, καὶ διὰ τοῦτο ὁ τοῦ εἶδους ὀρισμὸς διὰ
 15 προσθηκῶν γίνεται· ἐστὶ γὰρ προσθήκη τινός, ὅπερ ἐστὶν ἔξω τοῦ γένους
 αὐτοῦ· τοῦτο δὲ ἐστὶν ἡ ὕλη, ὡσπερ καὶ ὁ τοῦ ἐπουσιώδους εἶδους ὀρισμὸς
 τῇ τοῦ ὑποκειμένου προσθέσει γίνεται. Ὅθεν ἐν τῷ τῆς ψυχῆς ὀρισμῷ,
 ἧ, ἐστὶν εἶδος ὡς ἀληθῶς, τὸ σῶμα τίθησιν, ὅπερ ἐστὶν ὕλη, ὁ φυσικὸς,
 ὁ τῆν ψυχὴν θεωρῶν καθὸ ἐστὶ μόνον εἶδος τοῦ φυσικοῦ σώματος.

20

CXI.

ρια'. Ὅπως ἐν τῷ τῆς ψυχῆς λόγῳ τίθεται τὸ σῶμα.

Ἰστέον δὲ εἶτι ἡ ψυχὴ διττῶς ὀρίζεσθαι δύναται· ἓνα μὲν τρόπον,
 ὡς οὐσία τις, καὶ οὕτως ἐν τῷ ταύτης ὀρισμῷ οὐκ ἀνάγκη τιθέναι τὴν
 25 ὕλην· ἕτερον δὲ τρόπον, καθόσον εἶδος ἐστὶ, καὶ διότι τὸ εἶδος, ἢ εἶδος,
 ἀναφερόμενόν ἐστὶ πρὸς τὴν ὕλην καὶ σχετικόν, διὰ τοῦτο ἐν τῷ λόγῳ
 τοῦ εἶδους ἢ ὕλη τίθεται ἐξ ἀνάγκης. Εἰ γὰρ τις ἐντελῶς ὀρίζεσθαι
 βούλοιτο θάτερον τῶν ἀναφορικῶς ἀντικειμένων, ὀρίζοιτ' ἂν τοῦτο διὰ
 θατέρου. Ὁ δὲ φυσικὸς ὀρίζεται τὴν ψυχὴν μόνον ὡς εἶδος ἐστὶ, καὶ διὰ
 30 τοῦτο τίθησιν ἐν τῷ ταύτης λόγῳ τὴν ὕλην, τουτέστι τὸ ὀργανικὸν σῶμα,
 ὀριζόμενος αὐτήν· ἐντελέχειαν σώματος φυσικοῦ ὀργανικοῦ
 δυνάμει ζωὴν ἔχοντος.

CXII.

35 ριβ'. Ὅτι ἡ τινὸς ὕλη διττῶς λαμβάνεσθαι δύναται.

Ἐτι, γινώσκειν δεῖ, ὡς ἡ ὕλη τινὸς εἶδους διχῶς λαμβάνεσθαι δύνα-
 ται· ἓνα μὲν τρόπον, ὡς ἀμόρφωτος, ὡσπερ φαμέν ὅτι τὸ φῶς ἐστὶν
 ἐντελέχεια τοῦ ἀέρος, ὅς ἐστὶν ὕλη δῆπου, οὐκ ἐγκλείουσα, τό γε ἐφ' ἑαυτῇ,

τὸ τοῦ φωτός εἶδος· ἕτερον δὲ τρόπον, ὡς μεμορφωμένη, ὡς ὅταν λέγωμεν
 ὅτι τὸ φῶς ἐστὶν ἐντελέχεια τοῦ πεφωτισμένου, ὃ δὴ πεφωτισμένον οὐκ
 ἐστὶ τοιοῦτον εἰ μὴ διὰ τοῦ φωτός. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς
 ὕλην λέγωμεν, οὐ δεῖ νοεῖν τὸ σῶμα ὕλην εἶναι ἀμόρφωτον, ἄτε τοῦ σώ-
 ματος ἔχοντος τὸ σωματικὸν εἶναι δι' ἑτέρου τινὸς εἶδους παρὰ τὴν ψυχὴν, 5
 καὶ οὕτως αὐτῇ τῇ ψυχῇ ὑποβεβλημένου, ἀλλὰ δεῖ νοεῖν ὕλην εἶναι τῆς
 ψυχῆς τὸ σῶμα μεμορφωμένην, ὡς εἶναι τὸ σῶμα διὰ τῆς ψυχῆς καὶ οὐ
 δι' ἑτέρου τινὸς εἶδους. Ἡ δὲ ἀμόρφωτος | αὐτῆς ὕλη ἢ πρώτη ἂν εἴη f. 86 v
 ὕλη· ἕκαστον γὰρ οὐσιῶδες εἶδος ἐνοῦται τῇ πρώτῃ ὕλῃ ἀμέσως.

10

CXIII.

ριγ'. Ὅπως διαφέρουσιν εἶδος καὶ εἰδικὸν αἷτιον.

Ἐπὶ δὲ τούτοις εἰδέναι χρή, ὅτι τὸ εἶδος ἐν τῇ πρὸς τὴν ὕλην αὐτοῦ
 τάξει, τὴν γε ἀμόρφωτον, ἀληθῶς λέγεται εἶδος, διότι τὸ εἶδος καὶ
 ἡ ὕλη δύο εἰσι πραγματικῶς διακεκριμένα, οὐδ' ἐστὶ θάτερον ἐκ τῆς 15
 θάτερου οὐσίας, ἀλλ' ἐκ τῆς οὐσίας τῆς μεμορφωμένης ὕλης τὸ εἶδος ἐστὶ
 καὶ ἡ μορφή· καὶ διὰ τοῦτο οὐ δυνατόν ἐστὶ λέγειν κυρίως ἐκεῖνο εἶδος
 αὐτῆς εἶναι, ἀλλὰ κυρίως λέγοιτ' ἂν αἷτιον εἰδικόν, διότι τοῦτ' ἐστὶν εἰδι-
 κὸν αἷτιον τινός, ὃ τι ἔχει τὸ εἶναι τοιόνδε· ὅθεν τὸ φῶς κυρίως αἷτιον
 εἰδικόν ἐστὶ τοῦ πεφωτισμένου, ἀλλ' οὐκ εἶδος. Ὅθεν ταῦτόν μὲν εἰσι 20
 πραγματικῶς εἶδος τε καὶ εἰδικὸν αἷτιον, ἀλλὰ τῇ πρὸς διάφορα τάξει
 μόνον διενηνόχασιν· ἢ γὰρ λευκότης ἐστὶν εἶδος τοῦ τοίχου, καὶ εἰδικόν
 ἐστὶν αἷτιον τοῦ λευκοῦ τοίχου.

CXIV.

25

ριδ'. Ὅπως ὁ Θεὸς οὐ δύναται ποιεῖν τὸ πρᾶγμα ἄνευ
 τῆς εἰδικῆς αἰτίας.

Ἐπὶ δὲ πᾶσιν ἐν τούτῳ τῷ μέρει σημειώσασθαι δεόν ἂν εἴη καὶ
 τόδε, ὅτι τὸ ποιεῖν τι πρᾶγμα τὸν Θεὸν ἄνευ τῆς εἰδικῆς αἰτίας αὐτοῦ
 καθάπαξ ἐστὶν ἀδύνατον, ὅποιον ἂν εἴη τό τε πρᾶγμα, τό τε τοῦ πράγ- 30
 ματος αἷτιον τὸ εἰδικόν, εἴτε οὐσιῶδες, εἴτε ἐπουσιῶδες. Ἀδύνατον γὰρ
 ἐστὶ τὸν Θεὸν τὴν χρεῖαν τῆς εἰδικῆς αἰτίας ἀναπληροῦν, ἀλλὰ δύναται
 πάνυ ποιεῖν τι πρᾶγμα χωρὶς τοῦ εἶδους αὐτοῦ, ὡσπερ ὑποκείμενόν τι
 ποιεῖν δύναται χωρὶς τινὸς συμβεβηκότος, εἰ καὶ μὴ δύναται ποιεῖν ὕλην
 εἰλικρινῆ χωρὶς εἶδους τινός, διότι τοῦτ' ἂν ἦν συμπλέκειν τὴν ἀντίφασιν, 35
 ὡς μετὰ ταῦτα ῥηθήσεται· κἀντεῦθεν εἰδέναι δεῖ, ὅτι πᾶν μὲν εἰδικόν
 αἷτιον, ὅποιον ἂν εἴη, εἴτε οὐσία, εἴτε συμβεβηκός, οὐσιῶδες τέ ἐστὶ καὶ
 ἐκ τοῦ ἐνδοτέρου λόγου, τοῦ οὐ ἐστὶν εἰδικόν αἷτιον, ἀλλ' οὐδὲν εἶδος,
 οὔτε οὐσιῶδες, οὔτε ἐπουσιῶδες, ἐστὶν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ οὐ ἐστὶν εἶδος,
 καὶ ἀλλήλων μὲν οὖν πραγματικῶς διαφέρουσιν.

Ἄλλ' ὅμως ἐν τοῖς οὐσιώδεσι. Νῦν διορίζεται περὶ τῶν ἐπουσιωδῶν εἰδῶν ἐν τῇ πρὸς τὰ οὐσιώδη τάξει κατὰ τὰς τούτων διαφορὰς· ἄπτεται δέ τινων πέντε διαφορῶν, τοῖς γε ἀκριβῶς σκοπούμενοις, καὶ πρῶτον μὲν φησιν, ὡς εἰ καὶ καθάπερ τὸ οὐσιώδες εἶδος οὐκ ἔχει καθ' αὐτὸ τὸ εἶναι ἀπολελυμένον χωρὶς τοῦ οὐ ἔστι καὶ ᾧ πρόσσεισιν, οὕτω καὶ τὸ συμβεβηκὸς οὐκ ἔχει καθ' αὐτὸ τὸ εἶναι ἀπολελυμένον ἄνευ τοῦ ἰδίου ὑποκειμένου, ὅμως ταύτη πρῶτον διαφέρουσιν, ὅτι ᾧ μὲν προσέρχεται τὸ οὐσιώδες εἶδος, τουτέστι τῇ ὕλῃ, οὐκ ἔχει καθ' αὐτὴν τὸ εἶναι ἀπολελυμένον τοῦ ἰδίου εἶδους χωρὶς· ᾧ δὲ ἐπεισέρχεται τὸ συμβεβηκὸς, ὃν ἐστὶ καθ' αὐτὸ ἀπηρτισμένον, ὑφ' ἑστώως ἐν τῷ ἰδίῳ εἶναι, ὃ δὴ εἶναι φυσικῶς προηγείται τοῦ συμβεβηκόντος τοῦ ἐπεισερχομένου. Δευτέρᾳ διαφορᾷ ἐστὶν, ὅτι ἐκ τῆς ἐνώσεως τοῦ εἶδους μετὰ τῆς ὕλης ἐκεῖνο τὸ εἶναι φύεται, ἐν ᾧ τὸ πρᾶγμα ὑφέστηκε καθ' αὐτό, ἀλλ' ἐκ τοῦ συμβεβηκόντος καὶ τοῦ ὑποκειμένου οὐκ ἐκεῖνο τὸ εἶναι συνίσταται, ἐν ᾧ τὸ πρᾶγμα ἐστὶν εἶτον ὑφέστηκεν· προϋποτίθεται μὲν οὖν. Τρίτῃ διαφορᾷ ἐστὶν, ὅτι ἐκ μὲν τοῦ εἶδους μετὰ τῆς ὕλης ἐν καθ' αὐτό τι γίνεται, ὅπερ ἐστὶν ὀρθῶς ἐν κατηγορίᾳ, ἀλλ' οὐκ ἐκ τοῦ συμβεβηκόντος καὶ τοῦ ὑποκειμένου, ἀλλ' ἐν ἐστὶ καὶ ὃν κατὰ συμβεβηκόν· οὐ γὰρ γίνεται ἐξ αὐτῶν τὸ εἶναι, ἐν ᾧ τὸ πρᾶγμα ὑφέστηκε καὶ δι' οὗ ἐστὶ τὸ πρᾶγμα ἐν καθ' αὐτό, ἀλλὰ γίνεται τι εἶναι ἐκ τῆς τούτων ἐνώσεως, δεύτερον καὶ ἐπόμενον, οὗ ἄνευ τὸ πρᾶγμα ὑφ' ἑστώως ἐν τῷ τοιούτῳ εἶναι δυνατόν ἐστὶν, ὥσπερ τὸ πρῶτον δύναται νοεῖσθαι χωρὶς τοῦ δευτέρου. Τετάρτῃ διαφορᾷ ἐστὶν, ὅτι ἐκ μὲν τῆς συναφείας τοῦ εἶδους μετὰ τῆς ὕλης μία τις οὐσία καταλείπεται, ἐκ δὲ τῆς τοῦ συμβεβηκόντος πρὸς τὸ ὑποκείμενον οὐκ ἀναθρώσκει τις οὐσία. Πέμπτῃ διαφορᾷ ἐστὶν, ὅτι τὸ οὐσιώδες εἶδος, εἰ καὶ ἐν ἑαυτῷ θεωρούμενον οὐκ ἔχει λόγον ἐν ἑαυτῷ τελείας καὶ ἀπηρτισμένης οὐσίας, ἐστὶ μόντοι γε μέρος ἀπηρτισμένης οὐσίας· ἀλλὰ τὸ συμβεβηκὸς οὔτε λόγον ἔχει τελείας οὐσίας, οὔτε μέρος ἐστὶν οὐσίας ἀπηρτισμένης καὶ ἐντελοῦς, ἀλλ' ὥσπερ ἐστὶν ὃν πῆ, οὕτω καὶ οὐσίαν ἔχει πῆ.

30

CXV.

ριε'. Εἰ τὸ εἶδος ἔχει καθ' αὐτὸ εἶναι ἀπολελυμένον ἄνευ τῆς ὕλης.

Ἀπορήσειε δ' ἂν τις εἰ τὸ οὐσιώδες εἶδος οὐκ ἔχει καθ' αὐτὸ εἶναι ἀπολελυμένον, ὡς εἴρηται, ἄνευ τῆς ὕλης, ἐπεὶ τὴν λογικὴν ψυχὴν ἴσμεν οὐσιώδες εἶδος τυγχάνουσαν, ἔχουσαν μόντοι καθ' ἑαυτὴν τὸ εἶναι τῆς ὕλης ἀπολελυμένον, ὅθεν καὶ χωρίζεσθαι τοῦ σώματος δύναται. Ῥητέον

1 Ἄλλ' ὁμῶς ἐν τοῖς οὐσιώδεσι: c. VII, 1, p. 178, 36 sic codd.

οὐχοῦν, ὅτι τῷ οὐσιώδει εἶδει, ἣ ἐστὶν οὐσιῶδες, οὐ πρόσεστι τὸ ἔχειν εἶναι ἀπολελυμένον τῆς ὕλης· οὕτω γὰρ πᾶν εἶδος οὐσιῶδες τοιοῦτον ἂν ἦν, ὅπερ ἐστὶ ψεῦδος περὶ τῶν μὴ ὑφεστώτων εἰδῶν. Ὡσαύτως δὲ οὐδὲ πρόσεστιν αὐτῷ τὸ μὴ δύνασθαι ἔχειν· οὕτω γὰρ οὐδὲν ἂν ἐμελλεν ἔχειν· καὶ τοῦτο ψεῦδος ἐπὶ τῆς λογικῆς ἐστὶ ψυχῆς· ἀλλ' ἐκάτερον αὐτῷ δύναται 5 συμβαίνειν. Τοῦτο μέντοι γε ἀληθές ἐστίν, ὅτι τὸ οὐσιῶδες εἶδος, ἣ τοιόνδε ἐστίν, οὐκ ἔχει τὸ εἶναι ἀπολελυμένον τῆς ὕλης. Εἰ δὲ ἡ λογικὴ ψυχὴ τοιοῦτον εἶναι ἔχει, οὐ πρόσεστιν αὐτῇ τοῦτο ἣ ἐστὶν οὐσιῶδες εἶδος, ἀλλ' ἣ τοιόνδε εἶδος οὐσιῶδες, ταυτέστι καθ' αὐτὸ ὑφεστώως καὶ τέλειον.

10

CXVI.

ρις'. Εἰ τὰ συμβεβηκὸς ἔχει τελειότεραν οὐσίαν τοῦ οὐσιώδους εἶδους.

Ἔτι ζήτησεως ἀξιὸν πότερόν ἐστιν ἡ οὐσία ἀτελεστέρα τοῦ οὐσιώδους εἶδους ἢ τοῦ συμβεβηκός, καὶ δεῖ λέγειν, ὅτι ταῦτα διχῆ θεωρεῖσθαι 15 δύναται· ἓνα μὲν τρόπον, ὡς εἰσὶν ὄντα· ἕτερον δὲ τρόπον, ὡς ἐν κατηγορίᾳ τίθενται. Κατὰ μὲν οὖν τὸν πρότερον τρόπον | θεωρουμένων, τὸ f. 87^v οὐσιῶδες εἶδος τελειότεραν οὐσίαν κέκτηται τοῦ συμβεβηκός· πᾶν γὰρ οὐσιῶδες εἶδος οὐσία ἐστίν, καὶ πᾶν εἶδος ἐπουσιῶδες συμβεβηκός ἐστίν. Ἀλλ' ἡ οὐσία, ἣ ἐστὶν οὐσία, τελειότερον ὄν ἐστὶν ἢ τὸ συμβεβηκός, καὶ 20 ἀκολούθως ἔχει τελειότεραν οὐσίαν. Εἰ δὲ κατὰ τὸν δεύτερον τρόπον θεωρηθείη, δεῖ λέγειν, ὅτι τὸ συμβεβηκός ἐξ ἀφαιρέσεως ἔχει τελειότεραν οὐσίαν· ἐστὶ γὰρ ἡ αὐτοῦ οὐσία ἀκέραιος, καὶ καθ' αὐτὴν τίθεται καὶ ὀρθῶς ἐν κατηγορίᾳ ὡς εἶδος· οὐδὲν δὲ οὐσιῶδες οὐσίαν ἔχει ἀκέραιον, οὐδὲ τίθεται ἐν κατηγορίᾳ ὀρθῶς, ἀλλ' ἡ μόνον κατὰ ἀναγωγὴν. Εἰ δὲ 25 τις ἀντιτιθείη λέγων· καὶ μὴν τὸ ἔχον τελείαν οὐσίαν ἀπλῶς ἐστὶ τιμιώτερον καὶ καθ' αὐτὸ τοῦ δηλοῦντος μέρος οὐσίας, ἀλλὰ ῥητέον, ὅτι τοῦτ' ἀληθές ἐστὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τῶν ἴσων, ὅπερ ἀπλῶς τελειότεραν οὐσίαν ὁ ἄνθρωπος ἔχει διὰ τὸ δηλοῦν οὐσίαν ἀκέραιον τῆς λογικῆς ψυχῆς, ἢ τῆς ἀκεραίου ταύτης οὐσίας μέρος ἐστὶ· δύναται μέντοι τοιοῦτῳ εἶναι τί μέρος, ὅπερ 30 ἀπλῶς τε καὶ καθ' αὐτὸ τελειότερον ἂν εἴη καὶ τελειότεραν οὐσίαν ἔχει ἄλλου τινὸς ὄλου. Οὕτως οὖν ἔχει κάπὶ τοῦ προκειμένου.

Ἀλλὰ διότι τὸ μάλιστα. — Νῦν διορίζεται περὶ τῶν συμβεβηκόντων ἐν τῇ πρὸς τὴν οὐσίαν παραθέσει, ἀφ' ἧς ἀνίσχουσί τε καὶ γίνονται, καὶ πρῶτον μὲν κοινῶς διασαφεῖ περὶ πάντων, ὡς ἄρα ἐξ ἀνάγκης τὰ 35 συμβεβηκότεα ἐκ τῆς οὐσίας παράγονται· δεύτερον, τοῦτο καὶ εἰδικῶς φανεροῖ. Φησὶ τοίνυν πρῶτον, ὅτι τὰ συμβεβηκότεα τὴν οὐσίαν αἰτίαν ἔχει, καὶ δείκνυσι λόγῳ τοιῷδε. Τὸ μέγιστον καὶ πρῶτον καὶ ἀληθέστατον

ἐν τινι γένει αἰτιόν ἐστι πάντων τῶν ἄλλων τῶν ἐν ἐκείνῳ τῷ γένει· ἀλλ' ἢ οὐσία ἐστὶ πρῶτον μέγιστον καὶ ἀληθέστατον ἐν τῷ γένει τοῦ ὄντος· ἢ οὐσία ἄρα πάντων ἐστὶν αἰτία τῶν ὄντων. Ἡ μείζων ἐναργής μὲν ἐστὶ καὶ δι' Ἀριστοτέλους ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν μετὰ τὰ φυσικά· δύναται
 6 μέντοι καὶ παραδείγματι φανεροῦσθαι καθὼς αὐτὴν ἐνταῦθα παραμυθεῖται λέγων, ὅτι τὸ πῦρ ἐν τῷ τέλει τῆς θερμότητος ὄν, αἰτιον θέρμης πᾶσι τοῖς θερμοῖς πέφυκε πράγμασι. Καὶ ἡ ἐλάττων σαφής ἐστὶν ἱκανῶς· ἢ γὰρ οὐσία μόνη, τῇ γε ἑαυτῆς φύσει, ὄν ἐστὶ καθ' αὐτὸ ὑφ' ἑστώως, τὰ δὲ ἄλλα πάντα ἔχουσι τὸ ἐτέρῳ προσπεφυκέναι. Οὐκοῦν ἔπεται καλῶς τὸ
 10 συμπέρασμα, τὸ τὴν οὐσίαν αἰτίαν εἶναι τῶν συμβεβηκότων, ἃ δευτέρως καὶ ὡσπερ πῆ, τοῦ λόγου τοῦ ὄντος μετέχουσι.

CXVII.

15 ριζ'. Πρῶτον τὸ πῦρ αἰτιόν ἐστὶ θέρμης ἐν πᾶσι τοῖς θερμοῖς.

Περὶ δὲ τῆς μείζονος προτάσεως, ὅσον πρὸς τὴν ταύτης φανέρωσιν, ἀπορήσειεν ἂν τις, τουτέστιν εἰ τὸ πῦρ ἐν πᾶσι τοῖς θερμοῖς αἰτιόν ἐστὶ θέρμης. Ὅρωμεν γὰρ ποτε τὴν κίνησιν ἐν τισιν αἰτίαν θέρμης τυγχάνουσαν, οὐ τὸ πῦρ· καὶ ὁ ἥλιος δὲ αἰτιός ἐστὶν ἐν τινι θέρμης ἄνευ πυρός. Πρὸς
 f. 88 τοῦτο | τοίνυν ἀποκρίνεσθαι δυνατόν, ὅτι τὸ πῦρ αἰτιόν ἐστὶ θέρμης ἐν τοῖς θερμοῖς πᾶσι τοῖς θερμοινομένοις πυρί, ἀλλ' οὐκ ἐν πᾶσι τοῖς θερμοῖς ἀπλῶς. Ἦ δυνατόν ἐστὶ καὶ τῆδε ἀποκρίνεσθαι βέλτιον, ὅτι τὸ πῦρ ἐστὶ θέρμης αἰτιον ἐν ἅπασιν, ὅποιά ποτ' ἂν εἴη· καὶ τούτου λόγος ἐστίν, ὅτι πᾶν τὸ κατ' οὐσίαν τοιόνδε αἰτιόν ἐστὶ πάντων τῶν ἄλλων, ἅπερ εἰσὶ
 25 τοιᾶδε, ὑστέρωσ καὶ κατὰ μετοχὴν, ὡσπερ ὁ Θεός, κατὰ τὴν ἰδίαν οὐσίαν ἀγαθὸς ὢν καὶ αὐτὸ τοῦτο ὢν, αἰτιός ἐστὶ τῆς ὄντότητος καὶ τῆς ἀγαθότητος πᾶσι τοῖς ἄλλοις· ἀλλὰ τὸ πῦρ ἐστὶ θερμὸν κατ' οὐσίαν, τἄλλα δὲ κατὰ μετοχὴν διὰ τὸ τὴν ἐπιτεταμένην θέρμην ἀληθῶς ἀνίσχειν ἐκ τῶν οὐσιωδῶν ἀρχῶν τοῦ πυρός, ὅπερ οὐκ ἐστὶν ἀληθὲς ἐπὶ τῶν ἄλλων πραγ-
 30 μάτων.

Ὁ δ' εἰς τοῦναντίον λόγος οὕτως ἂν λύοιτο. Διχῶς δύναται τι τινὸς εἶναι αἰτιον· ἓνα μὲν τρόπον, τῷ κατὰ τὴν ἐντελέχειαν ἐνεργείᾳ αὐτοῦ, καὶ οὕτω τὸ πῦρ οὐκ ἐστὶν αἰτιον θέρμης ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις θερμοῖς, ἀλλὰ τισὶ μόνον· ἄλλον δὲ τρόπον, κατὰ τινὰ μέθεξιν, καὶ οὕτω τὸ πῦρ
 35 ἐστὶν αἰτιον θέρμης ἐν ἅπασιν τοῖς θερμοῖς, διότι οὐδὲν ἐστὶ θερμὸν εἰ μὴ τῇ θερμότητι, ἣτις ἐστὶ μετοχὴ τις τῆς τοῦ πυρός θερμότητος. Ὅθεν καὶ μᾶλλον δεῖ λέγεσθαι τὸ πῦρ αἰτιον θέρμης εἶναι τοῖς θερμοῖς πᾶσι· ἢ τὸν ἥλιον, εἰ καὶ τὸ πῦρ ἔχει λαβὸν τὴν δύναμιν ἐκείνην ἐκ τοῦ ἡλίου.

ὁ γὰρ ἥλιος οὐκ ἔστι θερμὸς κατ' οὐσίαν, ἀλλ' ἢ μόνον δυναμικῶς· τὸ δὲ πῦρ κατὰ τὴν ἰδίαν οὐσίαν ἔστι θερμόν.

Ὅπερ ὁμῶς διαφόρως συμβαίνει. Ἐνταῦθα διορίζεται περὶ τῶν συμβεβηκότων εἰδικῶς, ὅπως ἐκ τῶν τῆς οὐσίας ἀρχῶν γίνονται, καὶ διαιρεῖται τοῦτο τὸ μέρος εἰς τρία κατὰ τὰς τρεῖς διακρίσεις τῆς τῶν συμβεβηκότων παραγωγῆς. Φησὶ τοίνυν πρῶτον ὡς, ἐπειδὴ τὰ συμβεβηκότα ἐκ τῶν τῆς οὐσίας ἀρχῶν κτίζονται, μέρη δὲ καὶ ἀρχαὶ τῆς οὐσίας εἰσὶν ἡ ὕλη καὶ τὸ εἶδος, διὰ τοῦτο συμβαίνει τινὰ μὲν συμβεβηκότα πρωτοτύπως ἔπεσθαι τῷ εἶδει, τινὰ δὲ προηγουμένως τῇ ὕλει, καὶ τὴν διαφορὰν αὐτίκα προστίθῃσι τῶν συμβεβηκότων τῶν ἐπομένων τῷ εἶδει· ἔστι γὰρ εἶδος τι, φησὶν, οὗ τὸ εἶναι οὐκ ἔστιν ἡρτημένον τῆς ὕλης, ὡς ἔχει ἡ λογικὴ ψυχὴ· ἔστι δὲ τι εἶδος, οὗ τὸ εἶναι τῆς ὕλης ἡρτηται, ὡς περὶ τὰ λοιπὰ εἶδη τῶν φυσικῶν ἔχουσι. Διὰ τοῦτο τῶν τῷ εἶδει ἐπομένων συμβεβηκότων τὰ μὲν οὐκ ἔχουσι κοινωνίαν μετὰ τῆς ὕλης, ὡς τὸ νοεῖν καὶ τὸ θέλειν, ἅπερ εἰσὶν οὐ δι' ὀργάνων σωματικῶν, ὡς φησὶν ὁ Φιλόσοφος ἐν τρίτῳ περὶ ψυχῆς· τὰ δὲ ἔχουσι τινὰ κοινωνίαν μετὰ τῆς ὕλης, ὡς τὸ αἰσθάνεσθαι καὶ τὰ τοιαῦτα. Διὰ δὲ τὸ τὴν ὕλην οὐκ ἔχειν τὸ εἶναι εἰ μὴ δι' εἶδους, οὐδὲν συμβεβηκὸς ἔπεται τῇ ὕλει τῆς τοῦ εἶδους κοινωνίας χωρὶς.

CXVIII.

20

ριγ'. Ὅπως δεῖ νοεῖσθαι τὸ τινὰ μὲν συμβεβηκότα ἔπεσθαι τῇ ὕλει, τινὰ δὲ τῷ εἶδει.

Δεῖ μέντοι γε εἰδέναί, ὅτι τὴν διάκρισιν ταύτην τῶν συμβεβηκότων οὐ δεῖ νοεῖν μετὰ ἀποκληρώσεως, ὥστε δηλονότι τὰ μὲν ἐπόμενα τῇ ὕλει μηδαμῶς ἔπεσθαι τῷ εἶδει, τὰ δὲ ἐπόμενα τῷ εἶδει μηδὲν τῇ ὕλει ἀκολουθεῖν· ἀλλὰ ταῦτα δεῖ νοεῖν κατὰ τὸν προηγούμενον λόγον, ὥστε λέγεσθαι μὲν ἐπόμενα τῇ ὕλει τὰ πρωτοτύπως τῇ ὕλει ἀκολουθοῦντα, ὡς δὲ καὶ περὶ τοῦ εἶδους. Καὶ τοῦτο δηλοῖ αὐτὸς ὁ διδάσκαλος λέγων ἀρχοειδῶς καὶ πρωτοτύπως παρέπεσθαι ἓνια μὲν τῷ εἶδει, ἕτερα δὲ τῇ ὕλει, καὶ οὐκ εἰπὼν ἀπλῶς, ὅτι τὰ μὲν τῇ ὕλει, τὰ δὲ τῷ εἶδει. Καὶ εἰ τοῦθ' οὕτως ἔχει, ἔρεῖ τις ἐπαπορῶν πῶς ἓνια συμβεβηκότα φησὶν ὁ διδάσκαλος ἔπεσθαι τῷ εἶδει ἄνευ τῆς κοινωνίας τῆς ὕλης· ἔδει γὰρ κατὰ τὰ προσεχῶς εἰρημένα πᾶν συμβεβηκὸς τῷ εἶδει ἐπόμενον ἔπεσθαι τούτῳ κατὰ τὴν κοινωνίαν τῆς ὕλης.

CXIX.

35

ριδ'. Εἰ δύναται τι συμβεβηκὸς ἔπεσθαι τῷ εἶδει χωρὶς τῆς κοινωνίας τῆς ὕλης.

Δεῖ τοίνυν λέγειν πρὸς τοῦτο, ὅτι τὸ κοινωνίαν ἔχειν εἶδος τι μετὰ τῆς ὕλης διχῶς νοεῖσθαι δύναται· ἓνα μὲν τρόπον, καθ' ἑνωσιν εἴτουν

3 Ὅπερ ὁμῶς διαφόρως συμβαίνει: c. VII, 2, p. 174, 25

εἰδοποίησιν, καὶ οὕτω μόνος ὁ Θεὸς καὶ οἱ ἄγγελοι εἶδη εἰσὶν ἀκοινωνήτα πρὸς τὴν ὕλην, πάντα δὲ τὰ ἄλλα εἶδη κοινωνίαν ἔχουσι πρὸς αὐτήν, ὡς ταύτη ἐνούμενα καὶ ταύτην μορφοῦντα· ἕτερον δὲ τρόπον ἢ κοινωνία τοῦ εἶδους πρὸς τὴν ὕλην νοεῖται ὡς ἐμβαπτίζομένου τοῦ εἶδους τῇ ὕλη
 6 καὶ οἷον εἰπεῖν κατειλημμένου παντελῶς ὑπ' αὐτῆς, καὶ οὕτως ἡ λογικὴ ψυχὴ οὐκ ἔστιν εἶδος τῇ ὕλη κοινωνοῦν· οὐ γὰρ περιδράττεται καθάπαξ ταύτης ἢ ὕλης, τοῦναντίον μὲν οὖν, ἔσον πρὸς τὰς ὑψηλοτέρας δυνάμεις αὐτάς, τῆς ὕλης ὑπερεκτείνεται, καὶ διὰ τοῦτο οὔτε ἐμβυθίζεται ταύτη, οὔτε συνεκτείνεται ταύτη καὶ συνδιαίρεται κατὰ τὴν ταύτης διαίρεσιν,
 10 ἀλλὰ ἐλη τε ἐν ἐλω καὶ ἐλη ἐν ἐκάστῳ μέρει τῆς ὕλης ἐστίν, τουτέστι τοῦ σώματος. Τῷ μὲν οὖν προτέρῳ τρόπῳ προὔχῳ τὸ τῆς ἀπορίας ἐπιχείρημα· ὁ δὲ διδάσκαλος κατὰ τὸν δεῦτερον τρόπον ἐνόει τὴν κοινωνίαν.

CXX.

15 ρκ'. Εἰ τὸ νοεῖν συμβεβηκὸς ἐστίν, ἐπόμενον τῇ λογικῇ ψυχῇ ἄνευ τῆς κοινότητος τοῦ σώματος.

Ἐχεῖ δὲ τινὰ καὶ τὸ νοεῖν ἀπορίαν, εἰ συμβεβηκὸς ἐστίν ἐπόμενον τῇ ψυχῇ χωρὶς τῆς τοῦ σώματος κοινωνίας· δόξειε γὰρ ἂν τοῦναντίον, ἐπεὶ τὸ μὲν νοεῖν οὐκ ἔστιν ἄνευ φαντάσματος ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ, τὸ δὲ
 20 φάντασμα οὐ δύναται εἶναι χωρὶς σώματος. Ἀλλὰ καὶ πρὸς ταύτην τὴν ἀπορίαν δεῖ λέγειν, ὅτι διχῶς τι εἶδος δύναται ἔχειν ἐνέργειάν τινα μετὰ τῆς τοῦ σώματος κοινωνίας· ἓνα μὲν τρόπον, ἐκ τοῦ μέρους τοῦ ἀντικειμένου, καὶ ταύτη πάσαι αἱ τῆς ψυχῆς ἐνέργειαι ἔπονται αὐτῇ τῇ ψυχῇ μετὰ τῆς κοινωνίας τοῦ σώματος, καὶ αὐτὸ τὸ νοεῖν, ὃ δόξειεν ἂν ἥκιστα
 25 τῶν ἄλλων τοῦτο ἀρμόττειν· καὶ ὁ τούτου λόγος ἐστίν, ὅτι τὸ τῆς ἡμετέρας νοήσεως ἀντικείμενον ἐν τῇ τῆς ζωῆς καταστάσει ταύτης | ἢ οὐσία τοῦ ὕλικου πράγματος ἐστίν, εἶπουν τὸ τί ἦν εἶναι αὐτοῦ, ἐξαιρεθεῖσα τῶν τῆς ὕλης ιδιωμάτων· τοῦτο δὲ οὐ δύναται ἀνυσθῆναι εἰ μὴ μεσιτευσάσης τῆς αἰσθήσεως καὶ τοῦ φαντάσματος, ἃ τὰς ἐαυτῶν ἐνεργείας ἄνευ σωματικῶν
 30 ὀργάνων οὐ δύνανται προχειρίζεσθαι, καὶ οὕτω τὸ νοεῖν ἐστὶ μετὰ τῆς κοινωνίας τοῦ σώματος, τὸ γε τοῦ ἀντικειμένου μέρος. Ἄλλον δὲ τρόπον ἔνεστιν ἐνέργειά τις εἶδει τινὶ μετὰ τῆς τοῦ σώματος κοινωνίας ἐκ τοῦ μέρους τοῦ ὀργάνου, καὶ οὕτως αἱ τῆς ψυχῆς ἐνέργειαι πάσαι μετὰ τῆς τοῦ σώματος κοινωνίας εἰσὶ, πλὴν τοῦ νοεῖν καὶ θέλειν· οὐ γὰρ ἐνεργοῦνται διὰ τινος ὀργάνου σωματικοῦ· καὶ οὕτω δεῖ νοεῖσθαι τὸν λόγον τοῦ
 35 Φιλοσόφου λέγοντος τὸν νοῦν εἶναι κεχωρισμένον, ὡς ἀπ' ὀργάνου δηλονότι σωματικοῦ, οὐ μέντοι κατὰ τὸ εἶναι. Λύεται δὲ ἐντεῦθεν καὶ τὸ τῆς ἀπορίας ἐπιχείρημα· ἐπεχείρει γὰρ ἐκεῖνο· τὸ νοεῖν εἶναι μετὰ

τῆς κοινωνίας τοῦ σώματος ἐκ τοῦ μέρους τοῦ ἀντικειμένου, ᾧ δεῖ συγχωρεῖν.

Ἐν τοῖς συμβεβηκόσι μέντοι γε. — Νῦν τίθησι τὴν δευτέραν διάκρισιν τῶν συμβεβηκότων ὅσον πρὸς τὴν παραγωγὴν αὐτῶν, καὶ πρῶτον μὲν διακρίνει τὰ συμβεβηκότα τὰ ἐπόμενα τῇ ὕλῃ· δεύτερον δὲ πόρισμα τίθησι περὶ τῶν τῷ ἀτόμῳ συμβεβηκότων καὶ τῶν ἰδίων παθῶν, ἃ τῷ εἶδει συμβεβηκότα μᾶλλον εἰσίν. Ἡ μὲν οὖν λέξις, σαφῆς οὖσα πάνυ, τῆς παρ' ἡμῶν ἀναπτύξεως οὐδαμῶς δεῖται.

CXXI.

10

ρκά' Τί ἐστὶ τὸ γενικὸν εἶδος καὶ τί ἐστὶ τὸ εἰδικόν.

Ἄλλὰ δεῖ τινὰ σημειώσασθαι πρὸς ἐναργεστέραν τῆς τοῦ διδασκάλου διανοίας φανέρωσιν, ἅλῃ αὐτίκα, ὅτι τὸ μὲν εἶδος τοῦ μικτοῦ ἐστὶ τὸ εἶδος τὸ γενικόν, τὰ δὲ ἄλλα εἶδη, τὰ ὑπὲρ τὸ εἶδος τοῦ μικτοῦ, τυγχάνουσιν εἰδικά, ὡσπερ ἡ λογικὴ ψυχὴ, ἡ αἰσθητικὴ ψυχὴ καὶ αἱ λοιπαὶ πᾶσαι· καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἐπόμενα τῇ ὕλῃ συμβεβηκότα κατὰ τὴν τάξιν ἣν ἔχουσι πρὸς τὸ εἶδος ψυχῆς τινος, ὡσπερ ἐστὶ τὸ νοεῖν καὶ τὸ θέλειν, ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τῶν ἄλλων, ἐπεσθαι λέγονται ταύτη κατὰ τὴν τάξιν ἣν ἔχει πρὸς τὸ εἰδικόν εἶδος· τὰ δὲ ἀκολουθοῦντα τῇ ὕλῃ κατὰ τὴν τάξιν ἣν πρὸς τὸ μικτὸν εἶδος ἔχει, λέγονται ταύτη ἀκολουθεῖν ἐν τῇ πρὸς τὸ γενικὸν εἶδος τάξει.

CXXII.

ρκβ'. Πότερον ἢ αὐτὴ τῷ ἀριθμῷ μελανία ἐστὶν ἐν τῷ ζῶντι καὶ τῷ νεκρῷ.

Ἐπι ἐπαπορεῖν δεῖ, εἴπερ ἢ αὐτὴ τῷ ἀριθμῷ μελανία μένει ἐν τῷ νεκρῷ, ἥτις ποτὲ ἦν ἐν τῷ ζῶντι· δόξειε γὰρ ἂν μένειν ἢ αὐτὴ τῷ ἀριθμῷ· ἢ γὰρ αἰσθησις οὐκ ἂν ἀπατηθεῖη περὶ τὸ ἴδιον ἀντικείμενον· ἀντικείμενον δὲ τῆς ὄψεως τὸ χρῶμά ἐστίν. Ἐπεὶ τοίνυν τῇ ὄψει δοκεῖ τὸ χρῶμα ταύτων εἶναι· τῷ ἀριθμῷ ἔν τε τῷ ζῶντι καὶ τῷ νεκρῷ, καὶ οὕτω δεῖ ἔχειν. Ἄλλ' εἰς τοῦναντίον ἐστὶν ἢ κοινὴ πάντων δόξα, ἢ τὴν ἐν τῷ ζῶντι λευκότητα τὴν αὐτὴν εἶδει καὶ τῷ νεκρῷ εἶναι διίσχυρίζεται, | εἰ καὶ μὴ τὴν αὐτὴν ἀριθμῷ. Ἐστὶ δὲ καὶ λόγον ἀποδοῦναι τῆς δόξης. Ἀναιρεθέντος γὰρ τοῦ ὑποκειμένου, ἐξ ἀνάγκης ἀναιροῦνται καὶ πάντα τὰ συμβεβηκότα τὰ ἐν αὐτῷ· ἀλλὰ τοῦ ἀνθρώπου θνήσκοντος, ἀναρεῖται τὸ ὑποκείμενον, ὅπερ ἦν πρότερον, ἐκ τοῦ τὸ μὲν πρότερον εἶδος ἀποχωρεῖν, τὴν λογικὴν ψυχὴν δηλονότι, ἕτερον δὲ ἐπαισέρχεσθαι, δηλονότι τὸ εἶδος τῆς σωματικότητος, εἴτουν τοῦ πτώματος, ὃ δὴ τοῦ προτέρου διενήνοχεν εἶδει· ποικιλομένου δὲ τοῦ εἶδους, ποικίλλεται καὶ τὸ ὑποκείμενον, ἐπειδὴ διὰ τοῦ

εἶδους τοῦτο συνίσταται. Ὅθεν τὸ ζῶν καὶ τὸ νεκρὸν οὐ διαφέρουσιν ἀριθμῷ μόνον, ἀλλ' ἔτι καὶ εἶδει· καὶ τοῦτο συμβαίνει τῇ διαφορᾷ τῶν εἰδῶν, ἃ διαφέρουσιν εἶδει. Καὶ τῶν συμβεβηκότων τοίνυν τῶν πρώτων ἀκολούθως ἀνηρημένων, ἐπόμενόν ἐστι τὰ ὑστερον ἐπεισιόντα διαφέρειν ἀριθμῷ· οὐδὲν γὰρ ἀναιρούμενον δύναται ταῦτόν ἀριθμῷ πάλιν ἐπισκευάζεσθαι, ἀλλὰ ταῦτόν εἶδει μόνον· λέγω δὲ δυνάμει κτιστῇ· τῇ μέντοι θείᾳ δυνάμει, κἂν πάντα ἀναιρεθεῖν τὰ διαμένοντα καὶ πρὸς οὐδὲν καταντήσῃ, τὰ αὐτὰ τῷ ἀριθμῷ πάλιν ἐπισκευάζεσθαι δύνανται. Οὐδὲ δεῖ τὰ συμβεβηκότα ἐκεῖνα διαφέρειν ἀλλήλων εἶδει, εἰ καὶ τὰ ὑποκείμενα αὐτοῖς εἶδει διαφέρουσιν· οὐδὲν γὰρ ἐστὶν ἄτοπον τὸ αὐτὸ τῷ εἶδει συμβεβηκὸς ἐν διαφορῶσι εἶδεσιν εἶναι, ὥσπερ ἡ αὐτὴ τῷ εἶδει λευκότης ἀνθρώπῳ καὶ ἵππῳ τοῖς εἶδει διαφέρουσιν ἕνεστιν· καὶ τούτου λόγος ἐστίν, ὅτι τὰ συμβεβηκότα οὐ προσλαμβάνουσι τὸ εἶδος ἐκ τῶν ὑποκειμένων, ἀλλὰ μόνον τὸν ἀριθμόν. Εἰ δὲ καὶ ἡ λευκότης ἀνήκει πρὸς τὴν ὄψιν ὡς ἴδιον ἀντικείμενον, οὐ μέντοι γε διὰ τοῦτο καὶ ἡ ταυτότης ἢ ἡ διαφορότης τῆς λευκότητος ἐστὶ τῆς ὄψεως ἴδιον, καὶ διὰ τοῦτο ἡ ὄψις οὐκ ἀπατάται, καλῶς μὲν οὖν πάνυ γινώσκει, ὅτι λευκότης τε ἦν ἐν τῷ ζῶντι ἀνθρώπῳ καὶ λευκότης αὖθις ἐστὶν ἐν αὐτῷ τελευτήσαντι, ἀλλὰ πότερον ἡ αὐτὴ ἐστὶν ἢ ἑτέρα, περὶ τοῦτο δυνατόν ἐστιν αὐτὴν ἠπατησθαι· οὐ γὰρ ἡ γε περὶ τούτου κρίσις ἀνήκει τῇ ὄψει, ἀλλὰ μᾶλλον τῷ νῷ, ὅστις θέλει νοεῖν, ὅτι τοῦ ὑποκειμένου μεταβληθέντος, πάσαις ἀνάγκαις καὶ τὸ συμβεβηκὸς μεταβάλλεται τε καὶ φθείρεται, ὡς μὴ δύνασθαι μεταβαίνειν ἐξ ὑποκειμένου εἰς ὑποκείμενον. Ὅθεν φησὶν ὁ Βοήτιος, ὅτι τὰ συμβεβηκότα φύσεως εἰσὶν ἀναξιοπαθούσης καὶ ἀγανακτητικῆς· φθείρεσθαι μὲν γὰρ ἀνέχονται, μεταβάλλεσθαι δὲ οὐκ ἀνέχονται.

CXIII.

ργγ'. Ὅτι τὰ ἄτομα διαφέρουσιν ἀλλήλων κατὰ συμβεβηκός.

Ἐτι δεῖ σημειώσασθαι ἔπως, κατὰ τουτονὶ τὸν διδάσκαλον, τὰ τοῦ αὐτοῦ εἶδους ἄτομα, κυρίως διαλεγόμενων ἡμῶν, οὐκ ἂν λέγοιντο διαφέρειν ἀλλήλων οὐσιωδῶς, | ἀλλ' ἢ ἐπουσιωδῶς μόνον· οὐ γὰρ διαφέρουσιν ἀλλήλων διαφοραῖς εἰ μὴ ταῖς ἐπουσιώδεσι μόνον· φησὶ γὰρ ἔτι τὰ ἄτομα τοῦ αὐτοῦ εἶδους διαφέρουσιν ἀλλήλων τοῖς τοῦ ἀτόμου συμβεβηκόσιν.

CXIV.

35

ρκδ'. Ὅπως οὐ δεῖ λέγεσθαι ἴδιον ἀνθρώπου τὸ γελᾶν, ἀλλὰ τὸ γελαστικόν.

Ἐτι δεῖ σημειῶσθαι, ὅτι τὸ γελᾶν οὐκ ἐστὶν ἴδιον τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ κοινόν ἐστὶ συμβεβηκός· καὶ τούτου λόγος ἐστίν, ὅτι ἴδιον ἐστίν, ὡς τῷ Πορφυρίῳ δοκεῖ, τὸ παντὶ καὶ μόνῳ καὶ ἀεὶ προσόν· τὸ δὲ γελᾶν

καὶ ὁ γέλως, εἰ καὶ μόνῳ ἔνεστι τῷ ἀνθρώπῳ καὶ παντί, ἀλλ' οὐκ αἰεὶ πρόσεστιν αὐτῷ, ἀλλὰ ποτέ· οὐ γὰρ αἰεὶ γελᾷ ὁ ἄνθρωπος ἐνεργείᾳ. Ἄλλ' ἴδιον τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἀληθῶς ἐστὶ τὸ εἶναι γελαστικόν, καὶ τοῦτ' ἔνεστιν αἰεὶ κατ' ἐνέργειαν τῷ ἀνθρώπῳ· αἰεὶ γὰρ ὁ ἄνθρωπος ἐστὶν ἐνεργείᾳ γελαστικόν, τουτέστιν αἰεὶ κέκτῃται ἐνεργείᾳ τὴν πρὸς τὸ γελᾶν ἐπιτηδειότητα, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ μὴ γελᾶν ἐνεργείᾳ· κατὰ γὰρ τοὺς γραμματικούς πάντα τὰ τοιαύτην κατάλληξιν ἔχοντα ἐπιτηδειότητά τινα παρονομάζουσιν, οὐκ ἐνέργειαν, ὡς γραμματικός, στρατηγικός, ὁρομικός, ὡς περ ἄλλαι καταλήξεις αὐθις ἑτέραν ἔχουσιν ἔμφασιν.

Ἐφεξῆς λέγων· Δεῖ δὲ εἰδέναι, τίθησι τὴν τρίτην διαφορὰν τῆς τῶν συμβεβηκότων παραγωγῆς, καὶ φησὶν ὅτι τὰ συμβεβηκότα, ἕνια μὲν ἐκ τῶν οὐσιωδῶν ἀρχῶν τοῦ πράγματος γίνονται, ὡς ἡ θερμότης ἐν τῷ πυρί· ποτέ δὲ κατ' ἐπιτηδειότητα μόνην, καὶ τὰ ἐξῆς, ὡς ἔκκειται σαφῶς ἐν τῷ γράμματι.

CXXV.

15

ῥκε'. Εἰ τὸ πῦρ δύναται ψυχραίνεσθαι.

Ἄλλ' ἀπορεῖν ἐνταῦθα δεῖ εἰ τὸ πῦρ δύναται ψυχραίνεσθαι, ὡς περ τὸ ὕδωρ θερμαίνεσθαι δύναται· καὶ λύειν δεῖ, κατὰ τὸν διδάσκαλον τοῦτον, οὕτως. Τὸ πῦρ αἰεὶ θερμόν ἐστὶν ἐνεργείᾳ· τὸ δὲ αἰεὶ καὶ κατ' ἐνέργειαν ἐνυπάρχον τῷ πράγματι ἀδύνατόν ἐστὶν αὐτοῦ ποτε χωρισθῆναι. Εἰ τοίνυν ἡ θερμότης αἰεὶ καὶ κατ' ἐνέργειαν ἔνεστι τῷ πυρί, οὐκ ἂν δύναιτό ποτε ἐγγενέσθαι τούτῳ ψυχρότητος· ταῦτα γὰρ εἰσὶν ἐναντία· τὰ δ' ἐναντία συνελθεῖν ἅμα οὐ δύνανται. Ἄλλ' εἰ καὶ μὴ δύναται ψυχραίνεσθαι τὸ πῦρ, δύναται μέντοι γε, ὡς δοκεῖ τισιν, ἐν τῇ θερμότητι πραῦνεσθαί πως, καὶ τοῦτο οὐκ ἐστὶν ἄτοπον, τῆς θερμότητος πλάτος ἐχούσης ἐν τῇ ἰδίᾳ οὐσίᾳ, οὐ χάριν τὸ μάλλον καὶ ἥττον ἐπιδέχεσθαι δύναται, ὡς μὲν ἐστὶν ἐν τῷ μίκτῳ, διὰ τὴν μείζω καὶ ἐλάττω διάθεσιν τῶν ἀντικειμένων, τῶν ἐν τῷ μίκτῳ σώματι ἐπικρατούντων· ὡς δὲ ἐστὶν ἐν τῷ ἀπλῷ, διὰ τὴν μείζω καὶ ἐλάττω δύναμιν τοῦ ποιητικοῦ τούτων τῶν ποιότητων.

Ἐτι δὲ εἰδέναι δεῖ, ὅτι ἐν τοῖς συμβεβηκόσιν. Διορισάμενος ὁ διδάσκαλος περὶ τῶν οὐσιῶν τῶν συμβεβηκότων, νῦν ἐν τούτῳ τῷ μέρει διορίζεται πῶς ἔχουσιν αὐταὶ αἱ οὐσίαι πρὸς τὰς λογικὰς ἐπινοίας, αἷ εἰσι γένος, εἶδος καὶ διαφορά. Καὶ πρῶτον μὲν | ποιεῖ τὸ εἰρημένον· f. 90^v δεύτερον, ἀπορίας λύει τινάς. Περὶ δὲ τὸ πρῶτον δύο ποιεῖ· πρῶτον, διασαφεῖ πῶς τὰ συμβεβηκότα τίθενται ἐν κατηγορίᾳ ὀρθῶς τε καὶ κατ' εὐθειαν, καὶ ἀκολούθως πῶς ἔχουσι πρὸς τὴν ἐπίνοιαν τὴν τοῦ εἶδους· δεύτερον, πῶς ἔχουσι πρὸς τὸ γένος καὶ τὴν διαφοράν. Καὶ ἐστὶ τὸ

10 Δεῖ δὲ εἰδέναι: c. VII, 2, p. 175, 17
εἰδέναι δεῖ: c. VII, 3, p. 175, 28

19 καὶ om L

30 Ἐτι δὲ